

OLIKA

VÄXTER

ÄLSKAR

BÄJIS!

ODLA
MED
BARN

Kristina Henkel
Linda Blåfors Carlsson

MILJÖ OCH HÅLLBARHET

På OLIKA vill vi värna det hållbara och klimatklora läsandet. Därför trycks våra böcker på andra sidan Östersjön, i Baltikum, på FSC-märkt papper på ett Svanencertifierat tryckeri. Lite närmare, lite dyrare – mycket bättre!

EN BOK HAR ETT LÅNGT LIV

Det bästa sättet att återvinna en bok är att ge bort den! Förskolan, skolan, vännen, grannen, det lokala biblioteket eller second hand – möjligheterna är många. Vill du ändå kasta boken finns två olika sätt. Är boken Svanenmärkt sorterar du den som tidning. Är boken inte Svanenmärkt, ta bort pärmen och sortera den som brännbart. Bladen som återstår sorteras som tidning.

Läs mer på olika.nu/klimatarbete

OLIKA

Ut med stereotyper – in med möjligheter!

OLIKA förlag AB 2021

www.olika.nu

Växter älskar bajs! – odla med barn

Text: © Kristina Henkel

Bild och form: © Linda Blåfors Carlsson

Tryck: Lettland 2021

Första utgåvan, första upplagan

ISBN 978-91-88613-67-7

Trycksak
3041 0971

Kristina Henkel

Linda Blåfors Carlsson

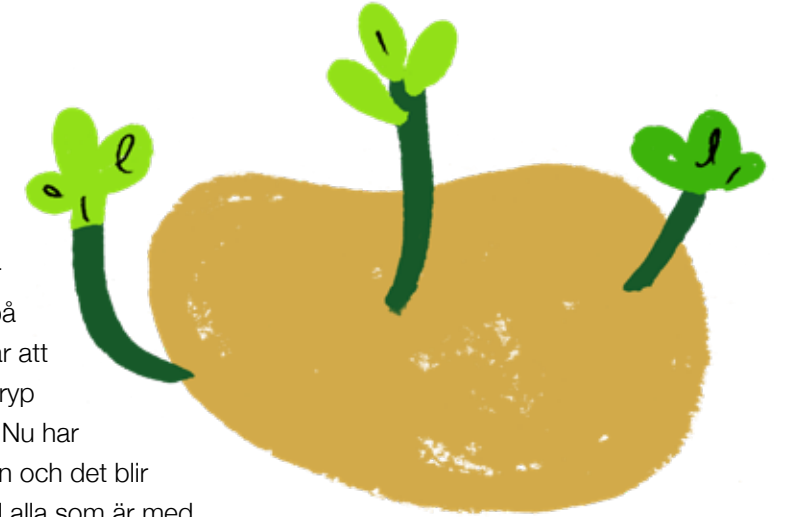

Odling är fram- tiden!

Klimatkrisen gör att vi behöver ställa om. En del av omställningen är att börja odla mat där vi bor. Det finns massor av platser att odla på: oanvända gräsmattor, i parken, på balkongen, på hustak, vid fotbollsplanen, på förskolan och skolgården. Det går att odla överallt!

Jag började odla när jag var liten. Jag minns hur besviken jag blev när jag skördade min första majskolv och det bara var sju ynka små majskorn på den. Men också att jag blev nyfiken. Hur skulle jag göra nästa år för att få majskolvar som hade fler korn på sig?

För några år sedan började jag odla med förskolebarn på Hötorgsterrassen i Stockholm, som är en stor takterrass mitt bland skyskraporna. Vårt första problem var att det inte fanns någon jord på taket. Problem nummer två var att få dit maskar och andra småkryp så att vi kunde få liv i vår jord. Nu har maskar och gråsuggor flyttat in och det blir sallad, tomater och kryddor till alla som är med och odlar. Det bästa av allt är vår skördefest när barnen bjuder sina familjer. Stoltheten över att ha odlat egna chips är mäktig!

Boken bygger också på mina erfarenheter av att arbeta som trädgårdsmästare, och att vara ekologisk odlingsrådgivare på ett koloniområde – det är som små hus och trädgårdar i miniatyr. Att odla på liten yta gör att vi blir uppfinningsrika. Vi kan både gräva neråt i marken och bygga upp odlingarna ovanpå marken. Bygger vi odlingarna ovanpå marken spelar inte underlaget så stor roll och vi kan odla varsomhelst. Om det är någon som äger marken kan det vara bra att fråga om lov innan vi börjar odla men annars är det bara att sätta igång.

När vi odlar lär vi oss om naturen. Hur alla olika djur, organismer och växter samspelar i ett gemensamt kretslopp där alla behövs och där allt återanvänds. Det är häftigt att kunna skörda sin egen mat och förutom att närodlat är mums, ger det även mindre utsläpp eftersom maten inte behöver åka lastbil innan vi äter upp den. Det är helt enkelt klimatsmart att odla i närområdet, där vi bor!

Ekologisk odling handlar om att hushålla med våra resurser. Det är alla latmaskars favorit eftersom vi odlar uppe på marken och bygger på jorden med näring och material till täckodling vilket gör att vi nästan helt slipper att gräva i jorden. Täckodling gör också att vi slipper rensa ogräs och vattna så ofta – perfekt för latmaskar!

Ekologiskt gödsel finns runtomkring oss: det är gräsklipp, djurbajs, kiss och gamla växter. Att odla ekologiskt är viktigt, inte bara för att vi inte vill äta gift, utan också för att allt som vi tillför jorden påverkar alla djur som lever på vår planet. Det vi tillför jorden när vi odlar påverkar även vårt vatten som vi alla är beroende av.

Många tänker att odling handlar om att odla grönsaker. Den här boken vill visa hur viktig jorden är och att odling handlar om att odla jorden! Att förse jorden med näring och göra den hemtrevlig för maskar och andra nyttodjur är en förutsättning för att lyckas med grönsakerna.

Att börja odla är både spännande och roligt! Det bästa sättet att lära sig om odling och vad olika växter tycker om är att testa sig fram. När vi misslyckas är det bara att prova igen nästa år.

Önskar dig en rolig odling!

Kristina Henkel

INNEHÅLL:

UNDER JORDEN

Allt börjar med jorden.....	sid 14
Jorden är växternas skafferier.....	sid 16
Växter älskar bajs.....	sid 18
Underjordens trädgårdsmästare.....	sid 23
Vilka djur finns i jorden?.....	sid 26
Underjordens nät.....	sid 28
Växter har sugrör.....	sid 30

OVANFÖR JORDEN

Starta inne.....	sid 37
Höghus för växter.....	sid 42
Fiffiga frön.....	sid 46
Snygga skyltar.....	sid 54
Flera kompisar på samma plats.....	sid 56
Mysigt med täcke.....	sid 60
Petflaskor som hus.....	sid 64

FÖR JORDEN

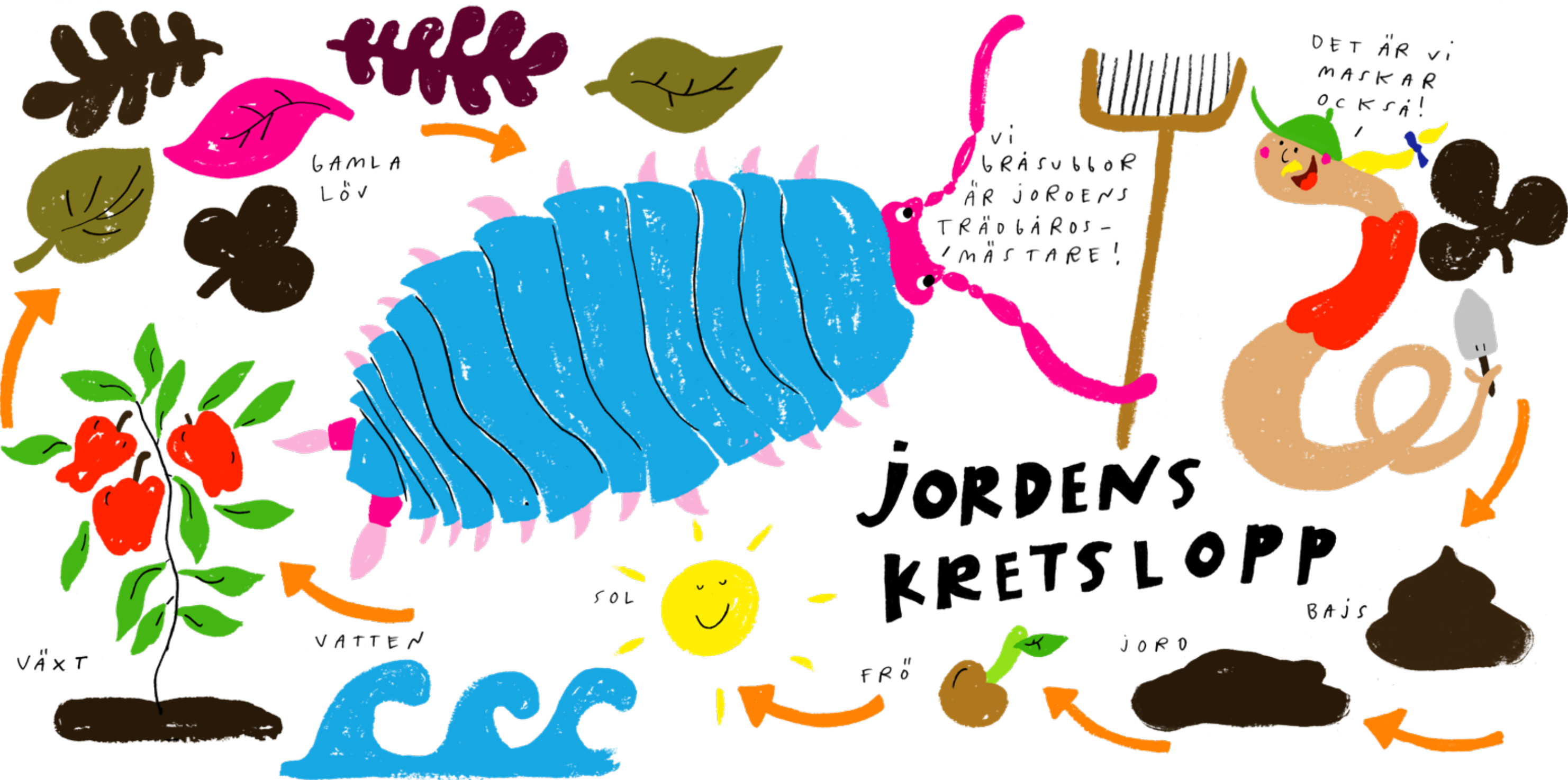
Skörda och så igen.....	sid 70
Odling i skor.....	sid 72
Tjuva tomaterna.....	sid 74
Fröbomber.....	sid 76
Blommande hav.....	sid 78
Kärnor blir träd.....	sid 80
Plantera bajs.....	sid 82
Bostad sökes.....	sid 84
En sjö av kulor.....	sid 86
Växternas återvinningsstation.....	sid 88
Kompostjakt.....	sid 90
En rädisa blir 100 nya.....	sid 92

EXTRA!

BOKEN PÅ EN SIDA:
SNABBA ODLINGSTIPS! sid 94

RECEPT: GRÖNKÄLSCHIPS sid 95

JORDENS KRETSLOPP

UNDER
JORDEN

ALLT BÖRJAR MED JORDEN

Har du varit i skogen någon gång? Eller har du sett en magisk skog i en film? I skogen är det svårt att hitta bar jord, det växer överallt utom på stigarna där människor och djur går. Det är för att skogen är noga med att täcka sin jord med växter. Genom att täcka jorden behåller skogen sin fukt och näring i marken.

Skogen skapar ett eget system, ett kretslopp med näring som gör att träd och plantor kan växa. Träden skjuter ut sin näring i nya knoppar som blir till blad på våren. Senare på hösten blir bladen bruna och faller ner till marken. De bruna bladen multnar och blir till ny jord och näring för skogens alla växter.

Precis som i skogen behövs det ett kretslopp med näring för att kunna odla. För att kunna skörda grönsaker och annat smaskigt behöver jorden där du odlar tillföras näring. En ledsen jord kan inte ge oss mat. En glad jord är fluffig, fuktig och full av näring. Därför börjar all odling med jorden.

JORDEN ÄR VÄXTERNAS SKAFFERI

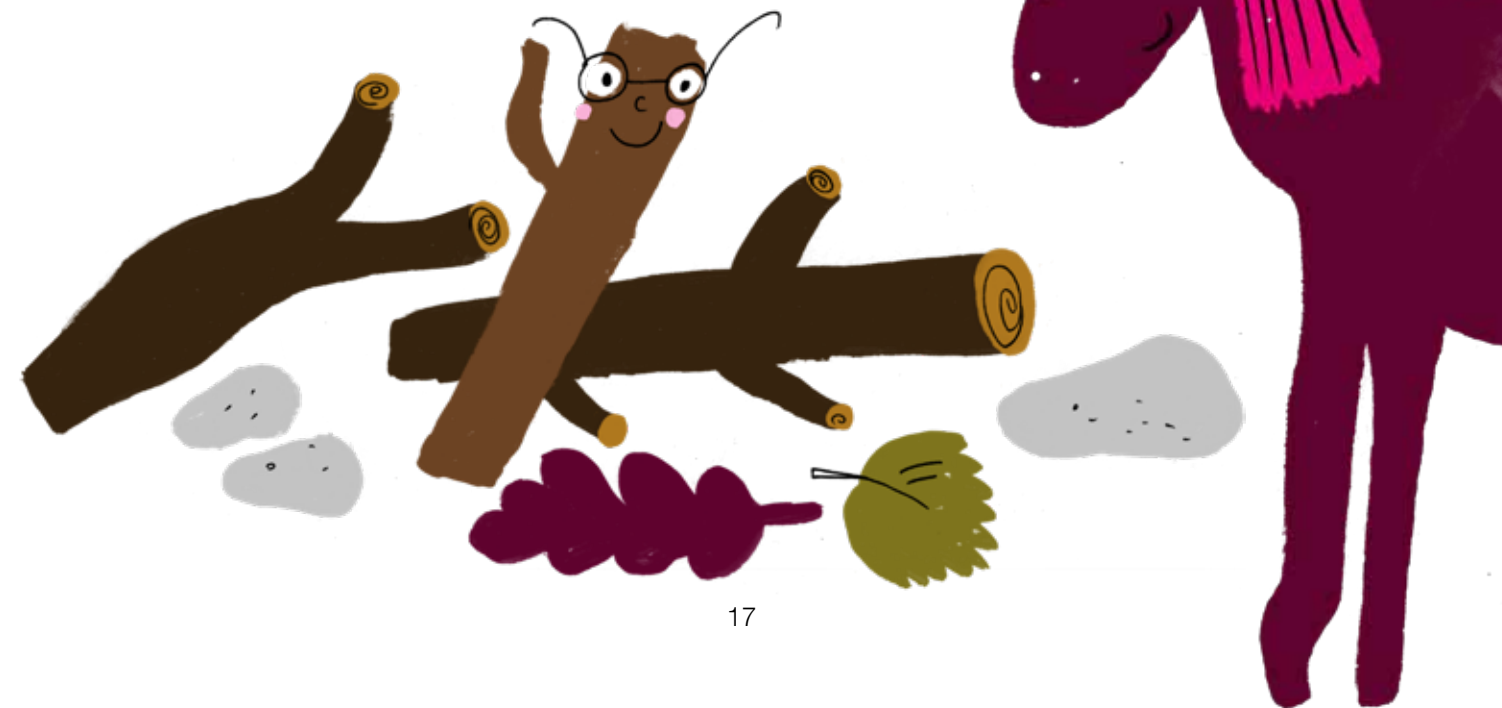
För att växterna ska kunna växa behöver de en god och smaskig jord. Jorden är olika beroende på vart i landet du bor. Testa att gräva ett hål i marken där du vill odla. Hur är jorden? Är jorden lätt eller svår att gräva i? Sandjord är lös och enkel att gräva i, lite som sand som finns på en sandstrand eller i en sandlåda. Sandjord torkar lätt ut vilket gör att den behöver vattnas mycket.

Motsatsen till sandjord är lerjord som är kompakt och tung att gräva i. När lerjord är blöt kan den rullas till tunna korvar eller kulor, lite som modellera. Lerjord är bra för att hålla kvar fukt och näring i jorden. Nackdelen med lerjord är att den inte har så mycket luft i sig, vilket gör att växternas rötter får svårt att ta sig fram. För att växterna ska trivas i våra olika jordar behöver jorden förberedas innan det är dags att så, det vill säga peta ner frön i jorden.

GLADASTE JORDEN

Både sandjorden och lerjorden behöver fyllas på för att växterna ska trivas. För att få den gladaste jorden blandar du ihop allt det som är mums för växterna: gamla växtdelar som vissna blad, gamla löv eller gamla krukväxter. Bajs från djur är också gott för växterna!

Jorden ska vara lite stökig så låt små pinnar, småsten, gamla löv och barkbitar ligga kvar. Då blir det luftigt i jorden vilket är bra för djuren som ska bo i jorden och för att växternas rötter enkelt ska kunna breda ut sig. Finns det ingen jord går det bra att köpa färdig jord i säckar från trädgårdsaffärer eller byggaffärer.

VÄXTER ÄLSKAR BAJS!

För att växter ska kunna växa och för att det ska bli tomater, gurka, persilja och annat gott behöver jorden näring. Växterna behöver helt enkelt få mat för att de ska kunna växa. En av växternas favoritmat är bajs. Bajs från hönor, hästar, kossor och får. Men inte bajs från människor, det är för mycket bakterier i det.

Finns det ett stall i närheten? Fråga om du kan få hästbajs, kobajs eller fårbajs från stallet. När bajs är nytt och färskt är det för starkt för växterna, därför behöver det ligga ett tag och vila, ungefär ett halvår, innan bajset kan grävas ner i jorden till växterna. När bajset vilar kallas det för att bajset brinner, eftersom det blir väldigt varmt när bajs multnar.

Det går också att köpa djurbajs i säck i trädgårdsaffärer. Men då heter det inte bajs utan kallas för gödsel. Gödsel på säck är klart att gräva ner i jorden på en gång. Höns gödsel som köps på säck är torkat och ser ut som små korn, de kallas för pellets.

För att få en bra skörd behöver du gödsla under hela odlingssäsongen från maj till augusti. Annars tar näringen i jorden slut vilket gör att det växer mindre och din skörd blir inte alls lika stor. Att gödsla är att mata växterna. Gödsla jorden en gång i månaden under odlingssäsongen, så växer det bra.

När hösten kommer och det mesta är skördat är det dags för jorden att vila. Därför behövs inget gödsel på hösten. De växter som är fleråriga, till exempel jordgubbar och jordärtskocka, förbereder sig för vintervila på hösten och då vill de inte ha gödsel. Då tror de istället att de ska växa ännu mera – så lura inte växterna med gödsel på hösten.

HÖNSBAJSSOPPA

Ett enkelt sätt att gödsla är att köpa hönsbajs som torkade pellets. Ta tre nävar hönsbajs och lägg i en vattenkanna. Fyll på med vatten. Låt stå i tio minuter, rör om – nu har du hönsbajssoppa som är perfekt att gödsla med.

MAGISKT GULDVATTEN

Ett annat bra sätt att göra gödsel är att använda sitt eget kiss. Kissa i en potta eller en liten hink och häll sedan kisset i en vattenkanna. Häll på vatten. Det ska vara en del kiss och nio delar vatten. Guldvatten ger dundergoda tomater och får pelargoner att blomma hur mycket som helst.

VÄXTSOPPA

Gödselvatten går också att göra av gröna växter. Ta till exempel nässlor eller vallört, plocka så mycket att det ryms i en halv hink och häll på vatten. Låt soppan stå och dra i cirka tre dagar. Rör om varje dag. Det kommer att se ut som te och lukta ganska illa. Men växterna kommer att älska det! Späd ut växtsoppan med dubbelt så mycket vatten innan du använder den.

Innan gödsling med gödselvatten, som hönsbajssoppa, magiskt guldvatten eller växtsoppa, är det viktigt att vattna jorden så att den blir blöt. Speciellt om du odlar i krukor eller mindre odlingslådor. Annars blir gödseln för stark för växternas rötter och de bränns och dör.

När du vattnar med olika gödselvatten ska du vattna på marken vid plantornas rötter. Vattna inte på bladen, det är för starkt för bladen som bränns av gödselvatten. Det är inte bladen som behöver näringen utan den tas upp av växternas rötter. Det går åt ungefär en liter gödselvatten per kvadratmeter odlad yta.

GRÖNT TÄCKE

När fröna har grott och blivit plantor som är cirka fem centimeter höga kan du täcka jorden med färskt gräsklipp, gamla löv, halm eller hö. Det kallas för att täckodla. Täcket hjälper jorden att behålla fukten och då behöver du inte vattna lika ofta. När jorden är täckt brukar det räcka med att vattna en till två gånger per månad, det beror på hur varmt det är och hur mycket det regnar. Ju varmare det är desto mer måste du vattna. För säkerhets skull kan du peta ner fingret tio centimeter i jorden för att känna att den inte har torkat, utan är lite fuktig.

Färskt gräsklipp innehåller också näring till jorden. Täcket kan vara fem till tio centimeter tjockt och det kommer med tiden att brytas ner i jorden. Lägg på mera täcke ungefär en gång i månaden. Täcket skyddar också mot ogräs – perfekt så slipper du rensa! Ogräs är växter som växer på fel ställe till exempel i dina odlingar. De stjälar näring från växterna, så ser du ett ogräs ska du rensa bort det.

UNDERJORDENS TRÄDGÅRDS- MÄSTARE

Gräv lite i jorden och se om det finns några djur där. En glad jord innehåller massor med djur: maskar, gråsuggor, smådjur och bakterier som knappt går att se. De är underjordens trädgårdsmästare som ser till att växterna trivs.

Jorden är ett kretslopp. Maskarna äter upp gamla växtdelar som de sedan bajsar ut. Maskarnas bajs blir till näring för nya växter. När maskarna kryper i jorden blir den fluffig vilket gör att växternas rötter får plats att bre ut sig på. Maskarna både gräver och gödslar jorden. För att kunna odla och få växter som trivs behöver du bli kompis med underjordens trädgårdsmästare!

Maskarna tycker bäst om att du inte gräver så mycket i deras hem så rör ner näringen i jorden lite försiktigt. Förr i tiden var det vanligt att många odlare grävde sin jord på våren och på hösten, men maskarna och de andra djuren som bor i jorden blir gladast om du låter bli att gräva.

Bli kompis med maskarna

För att maskarna ska trivas måste det finnas mat och vatten. Du kan tänka på maskar och djuren i jorden som husdjur som behöver pysslas om. Är det torrt ute? Kom ihåg att ge maskarna vatten. Regnar det mycket kan du se att maskarna kommer upp från jorden, det är för att de inte kan simma och drunknar om det blir för blött.

För att djuren som bor i jorden ska trivas, bjud på deras favoritmat som är gamla växtdelar. Det kan till exempel vara bruna löv och visset gräs men inte blad som är gröna, eller grenar. Gräv ner de gamla växtdelarna i jorden. Finns det inga djur i jorden? Bjud in dem! Gräv försiktigt upp maskar, gråsuggor och andra djur från ett annat ställe och låt dem flytta in i din jord.

författare

illustratör

Kristina Henkel odlar med förskolebarn på Hötorgsterrassen i Stockholm, en takterrass mellan skyskraporna. Där möts barn och vuxna bland maskar, frön, superhög solrosor och mumsiga sockerärter. Kristina har bland annat jobbat som parkskötare och trädgårdsmästare.

”Det är roligt att odla med barn, de är så fascinerade av det kladdiga och lite äckliga med odling – bajset! Att förstå att varje tomat först har varit en blomma är magiskt.”

Linda Blåfors Carlsson är född och uppvuxen i Blåfors, där var det nästan alltid sommar. I växthuset fanns det gurkor, tomater och massor av annat. I garaget hade hennes mamma en maskkompost som var tre våningar hög. Där fick Linda sortera ut maskarna när en låda kompost förvandlats till jord. ”Att illustrera den här boken har varit jätteroligt! Daggmaskarna fick visa sina tatueringar och ett uppslag blev helt fyllt med bajs!”

Ladda ner
BOKHANDLEDNINGAR
på olika.nu

Fler titlar från OLIKA förlag

Här är några av alla de titlar vi har gett ut.
Vill du se hela vår utgivning? Varmt välkommen till olika.nu!

Pekböcker & bilderböcker
ca 0 – 3 år

Titta parken

Titta natten

Vi bakar bullar

Vi odlar smultron

Mix kör

Mix bygger

Leka ute

Leka inne

Jul

Jakten

Vi leker att jag är
din pappa

Nej!

Askungen

Badbomber &
simhopp

Prinsessan Victoria

Hur görs bebisar?

Bra bestämt!

Där norrskenet dansar

Kivi &
Monsterhund

Kivi & den
gråtande Goraffen

Vi letar skatt

Piraterna och
regnbågsskatten

Min familj

UppfinnarJohanna
& skrämselmaskinen

Bilderböcker
ca 3 – 6 år

Pardis Moradi
är här!

Ett jobb för
Nora Henriksson

Timmy Kent och de
mystiska morötterna

Grattis,
Svea Fors!

Vem är kär i
Abel Svensson?

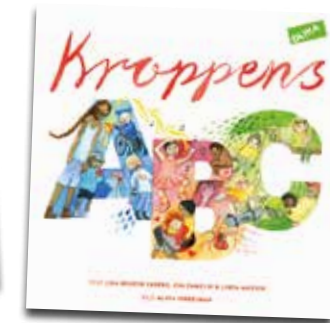
Malva och
hästarna

Hokus pokus:
Häxa i läxa

Silverdelfinen lärtläst
ca 5 – 9 år

Flera faktaböcker från OLIKA!

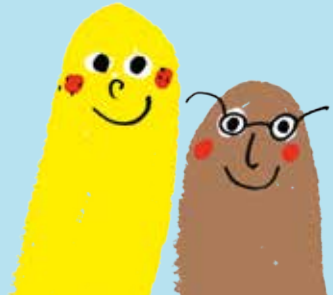

En rolig faktabok som vänder upp och ner på odling. Odlar jorden så kommer växterna!

Hur blir vi kompis med maskarna?
Hur vattnar vi så att växterna blir glada?
Vad är magiskt guldsvatten och varför är
hönsbajssoppa så bra?

Att skörda sina egna tomater är mums,
och att se hur persilja, jordgubbar och
sallad växer är att lära om livet och
kretsloppet. Det bästa är att det går att
odla överallt, i en stövel, på balkongen,
eller på gräsplattan bakom huset!

Trycksak
3041 0971

barnböcker ut & in
ut med stereotyper – in med möjligheter!

